

Florinel Agafitei

CÂTEVA MĂRTURII INEDITE DESPRE I. P. CULIANU

La 18 ani de la moartea lui I. P. Culianu, câteva mărturii inedite despre acesta, aflate de la Iancu Ion, fost coleg de facultate al savantului

În anii 1968–1972, România se bucura, încă, de o aparentă deschidere către o viață ale cărei coordonate se puteau pretinde a fi normale, democratice; deschiderea despre care se vorbește astăzi, făcută în acei ani, către lumea Vestului, deși nu a reprezentat ceea ce toți sperau, pe atunci a fi, a permis la un moment dat contactul direct cu lumea democratică occidentală, fenomenul însemnând, metaforic vorbind, o adevărată „gură de oxigen” pentru națiunea, care din 1945, adică mai bine de două decenii, față de epoca la care ne raportăm, cunoscuse din plin „binefacerea comunismului” de tip sovietic. Este vremea în care lumea începe să sperie, să întrevadă un posibil viitor venit a relua legăturile cu tradiția noastră interbelică. Deși există voci care și azi susțin că anii interbelici nu sunt atât de idilici cum li se pot părea unora, totuși rămân incomparabili cu aceia care au urmat încheierii celei de-a doua conflagrații mondiale. În contextul evenimentelor de la Praga, a atitudinii lui Ceaușescu, România pare să fie altceva decât ceea ce se conturase a fi, anume un stat comunist aflat în orbita rușilor și cuminte înregimentat conform prevederilor Pactului de la Varșovia. Zvâcnirea orgolioasă a dictatorului și condamnarea represiunii de la Praga îi determinau pe occidentali să ne privească altfel și să ne primească în cercul lor, deschizându-ne uși pe care ni le închisuserăm a fi închise pentru multă vreme. Este vremea în care, poate mai mult ca niciodată, românii pot pleca în Occident, deși sunt strict monitorizați de Securitate. Intelectualii profită la rândul lor și obțin burse de studii și cercetare în Franța, Italia, dar nu numai. Este momentul în care o anumită efervescență spirituală se manifestă, speranța fiind aceea care dă impuls în toate. În acei ani, I.P. Culianu devine student la București, având oportunitatea părăsirii țării cu o bursă de studii, ceea ce se va și întâmpla, de fapt; înainte însă de părăsirea României pentru totdeauna, avea să se manifeste ca student, de o seriozitate ieșită din comun, în ceea ce privește travaliul intelectual, având totuși vreme și pentru cercul de prieteni ori activitățile ce depășeau cadrul strict universitar. Din cartea apărută la Polirom și coordonată de Sorin Antohi, intitulată *Ioan Petru Culianu – Omul și opera*, am putut afla multe lucruri inedite despre copilul, adolescentul, studentul, omul matur și savantul recunoscut în Europa de nume mari și apreciat ca atare pentru scrierile lui. Nu am pretenția să contribui, prin aceste rânduri, la întregirea imaginii lui Culianu, în special a aceleia din vremea studenției, căci datele culese sunt poate prea mărunte în comparație cu acelea adunate în cartea mai sus amintită; totuși, am considerat că o mărturie în plus, inedită în felul ei, venită din partea unui fost coleg de facultate al lui Culianu,

profesorul de limba și literatura română, Iancu Ion, nu ar avea cum să deranjeze și să strice imaginii celui care e atât de apreciat astăzi pe mapamond. Înainte însă de a afla ce spune profesorul Iancu Ion, în spiritul lui Culianu, care înțelegea să vadă în lumea aceasta semne deosebite în derularea unor acțiuni, manifestarea unor gesturi etc., voi reda, pe scurt, filmul „întâmplărilor” ce m-au purtat către persoana lui Culianu în perioada post-decembristă. Având un mare dezavantaj, cel al anului nașterii personale, care nu este departe de al anului în care Culianu devenea student la București, oculat fiind în educația proprie și de regimul anterior anului 1989, despre Culianu am aflat abia în clipa în care acesta a fost asasinat, lecturând în publicațiile din România anului 1991 despre grozăvia petrecută la Chicago. Prea multe, totuși, nu se știau despre crima produsă cu atâta sânge rece, atunci, însă, personal am făcut tot posibilul să adun informații, căci mă intriga legătura făcută între asasinat și numele acelora din cercurile în care se desfășura viața lui Culianu, cercuri din care făcea parte și Mircea Eliade. Nedumerirea mea, legată de moartea savantului, nuanțez, provenea și din faptul că nu avusesem acces, până atunci, la informațiile legate de viața și activitatea discipolului lui Eliade. Apoi au început să-i fie editate cărțile în țară; de fiecare dată, reușeam să cumpăr o carte realmente nouă pentru peisajul livresc românesc, aproape în săptămâna în care apărea pe piață, deși a fost un timp în care cărțile-i erau epuizate miraculos, fapt ce mă pune în imposibilitatea achiziționării anumitor scrieri de-ale savantului. Apoi, s-a întâmplat un fapt de-a dreptul ciudat; un prieten, medic militar, cu o deschidere culturală deosebită, M.P., și cu o afinitate nemaipomenită față de cultura indiană, mă invită într-o bună zi la el să-mi dăruiască niște cărți. Evident, am crezut că este vorba despre două sau trei titluri de carte, pe care, probabil, gândeam eu, le avea în dublu exemplar, așa că m-am dus fără nici un alt fel de grijă. Când am intrat însă în cabinetul său de medic militar, m-a cuprins mirarea, căci omul îmi dăruia mare parte din biblioteca lui, iar între cărțile oferite se aflau apariții livrești sub semnătura lui Culianu, la care eu, din varii motive, nu reușisem să ajung. Evident, am încercat un refuz, căci darul era de-a dreptul fabulos – era vorba despre zeci și zeci de cărți, în majoritate referitoare la Orient și India, în mod special, dar nu numai, semnate de nume mari, între care, repet, era și cel al lui Culianu. Am fost redus la tăcere politicos și am plecat cu câteva genți uriașe, fiind ajutat de un soldat, solicitat pentru această treabă de însuși colonelul P.M. Am înțeles gestul lui ca pe o „lepădare” de tot ceea ce-i era drag și lumesc, apropiat, în spiritul celor care decid să treacă în rândul sanyasinilor

hinduși, nimic mai mult. Cert este că abia acasă am constatat, aproape uimit, că opera lui Culianu se completează precum un joc de *puzzle*, căci exact ce nu aveam eu primisem acum drept cadou. Au trecut anii și materialele privindu-l pe Culianu apăreau tot mai rar în România noastră, confruntată cu atâtea probleme; într-un timp, m-am decis să redactez – de unul singur – conștientizând, totuși, „nebunia” demersului, o carte în care să fie cuprinși orientaliștii din spațiul românesc. Ani la rând am adunat informații peste informații, avându-l în vedere și pe Culianu, deși aveam știința faptului că nu poate fi încadrat în rândul orientaliștilor clasici; ceea ce m-a determinat, totuși, să-l trec în paginile cărții a fost vasta sa cunoaștere livrescă privind Orientul, faptul că în timpul facultății studiasse sanskrita și că dorise să aibă un raport mai deosebit cu India decât a dat să se înțeleagă prin intermediul scrierilor proprii. Exact în săptămâna în care mă hotărâsem să încep lucrul la profilul intelectualului I.P.Culianu, al vieții acestuia, mi s-a întâmplat un alt lucru puțin obișnuit, odată ajuns la Biblioteca „Duiliu Zamfirescu”, din Focșani. La biblioteca amintită venisem pentru a afla noi date despre Teodor Lordănescu, dar întâlnind în sala de lectură o cunoștință care răsfoia paginile unui ziar local, unde se afla chipul lui Culianu, alături de un text, cu câteva succinte date lămuritoare privind viața și activitatea sa, mi-am schimbat brusc planurile. Evident, am rămas uimit de coincidența faptului, relatându-i respectivului că eu însumi lucrăm la o carte în care urma să fie cuprins Culianu și că orice detaliu privindu-l pe savant îmi era de mare folos. Atunci, omul se întoarce și mai mult către mine, întrebându-mă dacă-l cunosc pe profesorul Iancu Ion, fost coleg de facultate cu I. P. Culianu. Evident, nu-l cunoșteam, iar cel cu care stăteam de vorbă îmi oferă, amabil, numărul de mobil al acestuia. În câteva ceasuri, după plecarea de la bibliotecă, intram în contact cu profesorul – care predă la o școală din Vrancea – propunându-i o întâlnire, avându-l ca subiect de discuție pe însuși I.P. Culianu, așa cum fusese în vremea studenției. Manifestând o deschidere deosebită, fără reticențe, profesorul Iancu Ion a acceptat invitația, așa încât într-un interval de numai câteva zile am putut să dialogăm, fiind bucuros că pot sta de vorbă cu un martor al vieții savantului. Pe profesorul Iancu însuși l-am descoperit oarecum melancolic, dar și fericit, că a putut deschide sîpetul amintirilor plăcute, din vremea tinereții, când perora pe marginea întrunirilor cu amicii din cercul lui Culianu și cu I.P. Culianu însuși, pe baza diferitelor subiecte ce îngemănau literatura, filosofia, mitologia, mitul, hermeneutica, istoria etc. Dialogul cu Iancu Ion a avut loc pe data de 2 martie a anului 2009. Voi reproduce esența acestuia, menționând că întrebările mele au fost rare, căci profesorul se lăsa dus de amintiri și vorbea curgător, cu admirație și simpatie intelectuală aparte, atunci când pronunța numele lui Culianu. Astfel, Iancu Ion relatează: „L-am cunoscut aproape din primul an al studenției pe Culianu. I se spunea Nini – intervîn și-l corectez, spunând că am citit că, de fapt, apropiații i se adresau cu **Néné**, n.a.! – moment în care profesorul Iancu mă privește curios, căci el așa își amintește, de „Nini”, însă probabil că acest fapt prea puțin cântărește în bagajul memoriei; și continuă: „Culianu era, în primul an, un ins interiorizat, citea mult, extrem de mult; își căuta linia; se manifesta în domenii de-a dreptul inedite pentru noi

ceilalți; pronunța nume despre care nici măcar nu auzisem și reproducea citate întregi din autori despre care cei din jurul său manifestau mirare și surprindere, pentru că venea întotdeauna, în discuții, cu repere aparte, la care, prin cine știe ce minune, doar el avusese acces. Era, într-o vreme, concentrat asupra lui Gaston Bachelard, iar în alta îl aflai plonjând în chestiuni privind psihologia arhetipală. Discuta mult pe această temă cu Angheliescu, unul din apropiații săi constanți. L-am cunoscut pe Culianu și am discutat cu el în urma unei cronici literare, făcute de mine, privind scrierea „Poziția Aștrilor”, aparținând poetului Dan Laurențiu. Recenzia o făcusem la stația de Radio Grozăvești; de fapt, ca să fiu mai corect, era vorba despre o cronică literară, în care-mi expuneam punctele de vedere, adeseori poate prea critice la adresa lui Dan Laurențiu. Întâlnindu-mă la cantina din Grozăvești cu Nini și discutând despre cronică făcută, am fost atenționat că nu înțelesesem chiar tot din ceea ce dorise să transmită poetul. Erau opiniile fiecăruia și ni le respectam reciproc. În fapt, Culianu nu urmărea să te jighească atunci când îți atrăgea atenția asupra unui fapt și nici să arate câte cunoștea el prin comparație cu alții. Pur și simplu așa era el constituit, structurat ca fire și spirit. Era pasionat, în acea perioadă de început a studenției, îmi aduc acum aminte, de filosofii presocratici, pe care mi i-a recomandat să-i aprofundez. Culianu lectura enorm și avea lungi perioade de timp când își petrecea vremea în preajma lui Victor Ivanovici, care cunoștea foarte bine limba greacă și de la care, probabil, Culianu dorea să se cizeleze în însușirea acestei limbi. În fapt, cei doi erau foarte apropiați, aveau bune relații. Când nu era în preajma lui Ivanovici, studia la Biblioteca Facultății de Limbi Romane. Culianu participa și la ședințele cenaclului „Junimea” ce se desfășurau în amfiteatrul Bălcescu, din câte-mi aduc aminte. Întâlnirile aveau loc duminică; veneau, pe atunci, la cenaclul patronat de Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Marin Mincu, Virgil Mazilescu, Sebastian Reichman. Culianu participa destul de rar și din câte rețin numai când era prezent și Victor Ivanovici. Când lua cuvântul nu era arogant, nu ofensa; admiram originalitatea expunerilor, a gândirii. Culianu era în evident contrast cu Sebastian Reichman, fire gălăgioasă, colerică. Când ne plimbam prin parcuri, discutam firească și despre fete. Culianu era fericit în felul lui, căci își găsisse o gazdă, unde locuia aproape liber, conducându-se după reguli proprii care erau străine lumii în care viețuiam ca-ntr-un cerc închis totuși. Odată cu înaintarea în vârstă și trecerea anilor de facultate era tot mai preocupat, mai reținut, mai scufundat în lumea miturilor, lume pe care o cerceta cu acribie. Apoi am aflat de bursa lui, de plecare și de rămânerea în Italia. Nimeni n-a știut nimic de acest plan al lui, nimeni dintre cei pe care-i cunosc eu, în țară, vreau să spun. Oricum, noi terminasem studiile și fiecare și-a aflat drumul în viață; noi, pe aici, prin țară, el ca un adevărat meteorit pe cerul culturii universale și o spun fără nici o nuanță de patetism, căci acesta e adevărul. Evoluția lui a fost fulminantă, iar sfârșitul la fel de uluitor ca și întreaga lui fire, existență, capacitate de muncă, valoare intelectuală. Părerile de rău poate că nu reprezintă nimic, azi, la atâția ani de la despărțirea sa de lumea aceasta, însă ele rămân în sufletul meu ca și, probabil, în tuturor ale aceluia care l-au cunoscut și știut a-l aprecia pe Culianu la adevărata lui dimensiune spirituală”.